

Заваруєва І.І. Заваруєва И.И. Zavaruieva I.I.

**ІНТЕРАКТИВНИЙ СЛОВНИК ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

**ИНТЕРАКТИВНЫЙ СЛОВАРЬ КАК ОБЪЕКТ
ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ**

INTERAKTIVE DICTIONARY AS THE OBJECT OF RESEARCHES

Анотація. *В статті робиться спроба проаналізувати і дослідити одне із сучасних явищ лексикографії – електронного інтерактивного словника. Важливість дослідження полягає в тому, що електронні словники набувають все більшого значення в сучасному світі. В зв'язку з цим проблематика нашого дослідження є актуальною, а виявлення основних тенденцій та прогнозування перспектив розвитку електронної лексикографії є необхідним.*

Ключові слова: *електронний словник, інтерактивний словник, інформаційні технології, комп'ютерна база даних, мультилінгвістичний, гіпермедіальний, гіперпосилання, гіпертекст, електронна лінгвістична побудова.*

Аннотация. *В статье делается попытка проанализировать и исследовать одно из современных явлений лексикографии – электронный интерактивный словарь. Важность исследования состоит в том, что электронные словари приобретают все большее значение в современном мире. В связи с этим проблематика нашего исследования является актуальной, а выявление основных тенденций и прогнозирования перспектив развития электронной лексикографии является необходимым.*

Ключевые слова: *электронный словарь, интерактивный словарь, информационные технологии, компьютерная база данных, мультилингвистический, гипермедиаальный, гиперссылка, гипертекст.*

Summary. *In the present article to analyze and search one of the modern phenomenon – an electronic interactive dictionary – has been made/ The significance of the research consist in the fact? That electronic dictionaries gain in more importance in the modern world/ As a result of this the problematic is relevant and defection of fundamental trends and prediction of prospects for electronic lexicography development is essential.*

Key words: *electronic dictionary, interactive dictionary, information technology, computer database, multilinguistic, hyper median, hyperlink, hypertext, electronic linguistic building.*

Всебічний та масштабний розвиток сучасної науки і техніки відкрив неосяжні обрії в існуванні людського суспільства, а межа ХХ - ХХІ століття стала символом технічного прориву. Яскравим проявом цього є розвиток інформаційних технологій, які подолали складний шлях, починаючи з жестів, усного мовлення та до сучасних телекомунікаційних технологій і глобальної мережі Інтернет. Важливою умовою стрімкого розвитку інформаційних технологій є рух в бік розширення комунікативної сфери діяльності: вдосконалення шляхів передачі, зберігання і використання інформації.

В сучасному світі рівень розвитку інформаційних технологій визначає рівень наукового, соціального, економічного стану суспільства. В тенденції розвитку будь-якої науки, як відомо, виникає закономірна необхідність осмислити і оцінити досягнуте, виділити основні моменти для подальшої роботи і лексикографічна наука не є винятком. Можна говорити про те, що поява комп'ютерних технологій ознаменувала собою новий етап у розвитку словникової справи. Це заслуговує на певний теоретичний аналіз, необхідність зафіксувати й осмислити ті активні процеси в лексиці, які

відображають соціальні зміни – зміна культурологічних цінностей і орієнтирів, нові тенденції в розвитку гуманітарних знань, створення можливості об'єктивного відображення мовної реальності. Все повинно відбитися у відповідних за обсягом інформації творах. Словник в суспільстві відіграє важливу роль авторитетного порадника для користувачів, є певним чином соціальним інститутом, який регламентує слововживання і навіть в принципі життя мови в рамках певної норми [1, с. 16]. Для середнього носія мови словниковий добуток видається надійним гідом в різних галузях знання. Відповіді лексикографа (носія колективного знання) сприймаються як більш-менш обов'язкові приписи для читачів словника, оскільки словник призначений для того, щоб усунути розбіжність між індивідуальним знанням і знанням всього колективу [1, с.12].

Лексикографічна праця, за зауваженням В.В. Дубічинського, є свідком певного рівня цивілізації народу, вона фіксує стан і рівень виробництва і виробничих відносин в суспільстві, розвиток філософської, політичної, релігійної, науково-технічної думки етносу, як носія описуваної в словнику мови [1, с.16-17].

Словники традиційно є об'єктом і результатом лексикографічних досліджень. Значний вклад у розвиток словникової справи внесли такі відомі вчені як, Ю.Д. Апресян, Р.А. Будагов, В.В. Виноградов, В. Г. Гак, П.Н. Денисов, В.В. Дубічинський, Г.А. Золотова, А.Е. Карпович, В.В. Морковкін, Г.Н. Склярєвська, Ф.П. Сороколєтов, Е.Н. Толікіна, Н.Ю. Шведова, В.А. Широков та ін..

З розвитком комп'ютерних технологій в лексикографії з'явилася нова галузь – електронна лексикографія, що займається створенням електронних словників, які поєднують великий обсяг зі зручністю користування. Електронні словники не тільки перевершують за обсягом книжкові, але і знаходять необхідне слово або словосполучення за кілька секунд, причому пошук здійснюється в будь-якій формі та за всім велетенським масивом словників. Що просто є нереальним в паперовому варіанті [2, с.334].

Досягається це, в першу чергу, завдяки машинному механізму пошуку. Щоб знайти слово в електронному словнику, зазвичай досить просто надрукувати його в командному рядку словника, натиснути "Введення" – і як результат в окремому вікні з'являється потрібна інформація. Завдання електронних словників – задовольнити потреби найбільш широкої аудиторії, тому основною їх якістю повинна бути корисність. Електронні (комп'ютерні) словники діляться на ті, в яких користувач нічого не може змінити, тобто незалежні від діяльності користувача, і інтерактивні. Поняття «інтерактивний словник» є досить новим і мало розробленим в лінгвістиці. В класифікаціях словників, що є зараз, цей вид словників не достатньо висвітлюється. Ми можемо визначити *інтерактивний словник* наступним чином: це електронна (комп'ютерна) лінгвістична побудова, яка не є незмінною, і будь-який користувач може внести свої зміни і доповнення до цього тексту. В даний час інтерактивні словники існують в різних формах: від коротких глосаріїв до гетерогенних мультилінгвістичних колекцій словників і електронних енциклопедій (більше їх є в російськомовному варіанті). Інтерактивні словники створюються за допомогою особливих методів, які називаються контекстно-залежними, містять комплексні структуровані об'єкти знань, різноманітні системи класифікації та впорядкування. Сучасні інформаційні та комунікаційні технології, дозволяють досягати нових властивостей інтерактивних словників: незалежність словникових об'єктів від просторових і часових обмежень; використання гіпермедіальних об'єктів; розподілені середовища для зберігання, поширення та подання кінцевим користувачам словникових об'єктів. Як зазначає В.А. Широков, інтерактивні словники можуть використовуватися для підтримки різноманітної навчальної діяльності: сприяти формуванню ментальних структур знань користувачів, повно і компактно представляти, зокрема, візуалізувати концептуальну структуру знань предметної області, дискретно інкорпорувати нові колекції понять і знань для досягнення професійних і інших персональних цілей [3, с.10]. Інтерактивні словники різняться за багатьма аспектами і параметрами:

якістю, призначенням, комплектацією, технологічним середовищем функціонування, рівнями структурування інтерфейсів введення і виведення, типами і перевагами кінцевих користувачів, входів доступу, використовуваного ілюстративного середовища і т.п.

Весь корпус інтерактивних словників, поданих в мережі Інтернет, є дуже великим і постійно поповнюється. Матеріалом для нашого дослідження стали російськомовні та україномовні контенти. Це різноманітні словники за обсягом від всеохоплюючої «Вікіпедії» («Вікіпедії» україномовний варіант, дещо відрізняється від російськомовного) до «Джинсового словаря» в якому є всього кілька слів. Ряд словників є електронною обробкою вже існуючих видань, інші створюються особисто тим чи іншим автором. З технічної точки зору інтерактивний словник може надати споживачеві можливість розв'язати те чи інше завдання, для вирішення якого не пристосований паперовий словник. Прикладом такого виду словника може бути «Словарь любителя кроссвордов» (важливою частиною даного словника є розділ, який надає тлумачення слів, що дозволяє вважати його різновидом словника тлумачного). Користувач може шукати потрібне слово в залежності від теми, від кількості букв або ж просто отримати його тлумачення. У корпусі «Словаря любителя кроссвордов» представлено 1200 тем, до системи пошуку включено 100 000 слів, також може використовуватися словник термінів на 80 000 слів. Для пошуку надаються такі опції:

- 1) «загальний кроссворд»; 2) «пошук за темами»; 3) робота зі словником термінів; 4) «пошук за словами», здійснюється пошук за всіма словами, що є в базі даного словника.

Здійснення описаної процедури дозволяє користувачеві самостійно створити свою лінгвістичну побудову, своєрідний гіпертекст, що вміщує як тлумачення слова, так і необхідне формальне його розташування. Далі ми коротко опишемо ті види інтерактивних словників, які найбільш часто трапляються в мережі Інтернет і є найбільш доступними для користувачів.

Однією з найвідоміших є добірка словників на російськомовному порталі «ГРАМОТА.РУ» [6]. Крім тлумачних словників, включає в себе наступні: «Русский алфавит» із зазначенням назв букв; «Русский орфографический словарь» Російської академії наук; «Словарь трудностей произношения и ударения в современном русском языке» (автор К. С. Горбачевич), «Новый словарь русского языка», «Толково-словообразовательный» (автор Т. Ф. Єфремова), «Русское словесное ударение». «Словарь нарицательных имён» (автор М. В. Зарва). «Словарь имён собственных» (автор Ф. Л. Агеєнко), «Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений» (автор Н. Абрамов), «Словарь антонимов русского языка»: близько 3200 антонімічних пар (автор М. Р. Львов), «Словарь русских личных имен» (автор Н. А. Петровський), «Словарь методических терминов» (теорія і практика преподавания языков) (автори Е. Г. Азимов, А. І. Щукін), «Словарь русского арго» (автор В. С. Єлістратов), «Синонимы: краткий справочник», «Справочник по фразеологии».

Відвідувачі сайту можуть перевірити написання слова, наголос і особливості його вимови відразу в дев'яти онлайн-словниках, один з яких унікальний – найповніший і регулярно поповнюється «Электронный орфографический словарь» російський орфографічний словник Російської академії наук під редакцією В.В. Лопатіна.

Компанією «Словари.ру» інтернет-спільноті було представлено проект «РУССКИЕ СЛОВАРИ». Даний проект покликаний заповнити прогалини в поданні професійних ресурсів російськомовної частини користувачів Інтернету. Призначений для всіх, хто цікавиться російською мовою – як рідною або як іноземною, а також для фахівців, які професійно займаються лінгвістикою або викладанням російської мови. Він містить загальнодоступну лінгвістичну інформацію різного типу. Словникова база сайту містить 21 том основних інтерактивних лінгвістичних словників.

У березні 2007 р в мережі з'явився найбільший електронний словник-довідник російської мови системи ASISв версії 4.2, що включає 302000 слів під назвою «Электронный словарь-справочник русского языка» його автор В.М. Тришин. У словнику представлено найбільшу кількість синонімів (тлумачень) в Словнику-довіднику російської мови - 1268000. Запропонований тлумачний словник багатофункціональний. Він може бути використаний як орфографічний словник російської мови для перевірки правильності написання слів, особливо при складанні документів з використанням складних і рідковживаних спеціальних термінів. Як словник синонімів і пояснювальних слів він може використовуватися під час пошуку близьких за змістом слів і виконувати функції тлумачного словника. Словник може служити інструментом для філологічних спостережень і мовних досліджень, завдяки розвиненій системі запитів за різними ознаками слова (за значенням, складом, синонімії і т.д.). Ним можуть користуватися як довідником і фахівці з різних галузей знань для пошуку потрібної інформації.

До уваги користувачів мережею Інтернет пропонується і серія інтерактивних англо-російських, українсько-англійських ілюстрованих словників «Янус». Ці двомовні мультимедійні (текст, ілюстрація, звук) видання дозволяють в ефективній формі вивчати іноземну мову і одночасно поглиблювати свої знання в різних галузях науки, культури і суспільного життя.

В Україні електронні граматичні словники (ЕГС) розробляються як частина інтегрованої лексикографічної бази Українського мовно-інформаційного фонду Національної Академії наук України (УМІФ НАНУ). Концептуальною схемою розробки є теорія лексикографічних систем [4]. Словники орієнтовані в першу чергу на писемні варіанти мов, доступні користувачеві як довідковий засіб (пошук слів, надання інформації щодо словозміни конкретних реєстрових одиниць словника) [7]. Сьогодні на сайті Фонду <http://ulif.org.ua> розміщені: «Словник російської словозміни» обсяг словника – біля 170 тис. одиниць, «Словники України on-line» з розділами

словозміна, синоніми, фразеологія, «Українсько-російсько-англійський словник зі зварювання», який містить в собі близько 12000 найбільш вживаних науково-технічних термінів зі зварювання і спорідненими технологіям. Словники доступні в режимі on-line для отримання довідки щодо словозміни конкретного слова.

Наявна база інтерактивних словників українською мовою є ще не досить розвиненою і тому потребує значної уваги лексикографів та підтримки держави. Подальший розвиток електронної словникової бази буде слугувати популяризації державної мови не тільки серед молодого покоління, іноземців, а і стане надійним помічником для старших користувачів, які бажають вивчити або вдосконалити знання з української мови.

Підсумовуючи вищесказане, ми наголошуємо на різноманітності існуючих на даний момент електронних словників і вважаємо, що перевагами електронного словника є: ефективна і зручна пошукова система; можливість додавання користувачем коментарів або нових слів в персональний словник; система авторизації доступу до інформації, контрольована адміністратором словника; захист бази даних від несанкціонованого використання (копіювання, зміна або видалення інформації). Матеріали нашого дослідження можуть бути використані в процесі підготовки вузівських курсів лексикографії, при написанні студентами дипломних і курсових робіт, дослідниками специфіки електронної комунікації, у викладанні курсу «Лексикологія»; при підготовці навчальних посібників із сучасної української і російської мови, а також у лінгводидактиці – для навчання студентів-іноземців мови спеціальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубічинський В.В. Теоретична і практична лексикографія / В.В. Дубічинський – Харків, 1998. – 154 с.
2. Заваруєва І.І. Електронний словник і його місце в словниковому дискурсі / І.І. Заваруєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. –Серія «Лінгвістика». – Вип.4. – Херсон, 2006. – С.332-335.
3. Капанадзе Л.А. Структура і тенденції розвитку електронних жанрів [Електронний ресурс] – Режим доступу: /<http://rus.1september.ru/2002/21/7.htm>

(2002).

4. Широков В.А. Інформаційна теорія лексикографічних систем / В.А. Широков – К .: Довіра, 1998. – 331 с.

5. Широков В., Синиця К., Манако А., Манако В., Веренич Д. Персоналізація інтерактивних словників [Електронний ресурс]: Режим доступу: [www.vss.nlr.ru/queries/cat.php? Rid = 270 & prid = 1](http://www.vss.nlr.ru/queries/cat.php?Rid=270&prid=1)

6. "Грамота.ру" [Електронний ресурс]: режим доступу: / <http://www.gramota.ru>.

7. Словники України [Електронний ресурс]: режим доступу: / url = <http://itnews.com.ua/20340.html>].